

Konceptas *Mass media* lietuvių kalboje: problematika ir atitikmens paieškos

ANDRIUS GUDAUSKAS

Vilniaus universitetas, Universiteto g. 3, 01131 Vilnius

El. paštas andrius.gudauskas@kf.vu.lt

Straipsnyje aptariami masinės komunikacijos arba visuomenės informavimo priemonės lakoniškai apibrėžiantys terminai: žiniasklaida ir medijos. Nūdien šie terminai plačiai vartojami tiek viešajame diskurse, tiek mokslinėje leksikoje. Nors kartais jie laikomi identiškais, tačiau dėl skirtingos etimologijos jie neretai suprantami įvairiai. Netikslus šių terminų vartojimas lietuvių kalboje daro įtaką ir globaliame komunikacijos mokslo kontekste įtvirtintai masinės komunikacijos priemonių percepcijai. Siekiama pagrįsti, jog terminas žiniasklaida, etimologiškai gilinantis į jo prasmę, neapima tų reikšmių, kurias apima terminas medijos (angl. pl. *media*). Straipsnyje pateikiami argumentai, kodėl reiktų tikslinti komunikacijos terminų vartoseną ypač moksliniame diskurse.

RAKTAŽODŽIAI: žiniasklaida, medijos, visuomenės informavimo priemonės, masinės komunikacijos priemonės, *mass media*

IVADAS

Mokslinis diskursas yra visada globalus diskursas, apimantis per visą pasaulį pasklidusią konkrečios mokslo srities tyrėjų bendruomenę. Todėl neretai Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, puoselėdami akademinę kalbą mokslininkai vartoja originalius tarptautinius terminus, taip siekdami išvengti eventualių nesupratimų verčiant juos iš vienos kalbos į kitą. Į žodžių suteikiamas prasmes bene daugiausia dėmesio atkreipė semiotikai Algirdas Julius Greimas, Sante Babolinas ir kt. Semiotika atidžiai tiria ir apibrėžia kiekvieno žodžio ar termino prasmę, nes būtent iš prasmės suvokimo kyla komunikacinis aktas. Pasak A. J. Greimo ir Josepho Courtésio, terminas yra įvairių persipynusių ryšių susikirtimo taškas, leksikalizuojantis naujai susikuriantias prasmes [9, 338]. Kiekviena naujai sukurta prasmė atskleidžia naują suvokimą, apibrėžia konkrečią sociokultūrinę situaciją. Umberto Eco nurodo, jog kalba yra semiotinė sistema, o kai ši lingvistinė sistema suvokiama ir tyrinėjama kaip funkcionalus modelis, tuomet tyrėjo patirtis gali būti perkelta ir į kitas plotmes. Kitaip tariant, sąvokų prasmių tyrimai leidžia paaiškinti ir kitus veikiančius sociokultūrinius modelius, neretai esančius už lingvistinių struktūrų. Semiotikas visada pradeda tyrimą nuo žodžių apibrėžčių, nes žodis atveria kelią visiems minties plėtojimo procesams. Kritiškas vartojamų žodžių apibrėžimas ir įvertinimas nustato ir išgrynina iš jų kylančias prasmes, o visa tai konstatuoja konkrečios aptariamos situacijos *modus vivendi*.

U. Eco pažymi, jog jau nuo helenistinės antikos laikų žodžio kaip reiškinio ar daikto pavadinimo atitikmuo turėjo simbolinę reikšmę. Nuo seno pastebėta, kad vartojamas žodis gali būti suprstas vienaip ar kitaip, nes įvairūs žmonės turi skirtingas patirtis ir gyvena skirtingose kultūrose, ir visa tai daro įtaką kuriamų prasmų interpretacijai [6, 27]. Galiausiai pasitelkus semiotinę priegą buvo patvirtinta, jog vieną ir tą patį konceptą suvokėjas gali interpretuoti skirtingai nuo siuntėjo intencijos. Buvo ištyrinėtos ir išanalizuotos tų pačių filmų ar TV programų skirtingos vartotojų auditorijos ir gauti rezultatai patvirtino, jog iš skirtingų šalių žmonės vieną ir tą patį turinį gali suprasti ne tik skirtingai, netgi priešingai [15, 45–66]. Buvo pastebėta, jog egzistuoja tiek išarto, tiek parašyto žodžio vos ne iš esmės skirtinga simbolinė dimensija (U. Eco, M. McLuhanas). Taigi, norint išvengti nesusipratimų ir dviprasmybių, reikia puoselėti bendrą globalią mokslo kalbą.

Kartais nutinka, jog dėl pačių įvairiausių priežasčių imama vartoti skirtingus terminus tam pačiam, bent jau taip atrodo, reiškiniui apibrėžti. Dažnas Lietuvos mokslininkas saugo ir puoselėja savo gimtąją lietuvių kalbą. Praeities smūgiai gimtajai lietuvių kalbai išugdė savotišką atmetimo svetimybėms jausmą, todėl susiduriama su natūralia įtampa: vartoti tarptautinį žodį ar ieškoti ir kurti atitikmenį gimtąja kalba? Greičiausiai dėl šios priežasties moksliniame diskurse atsiranda įvairūs pasirinkimai, kurie, deja, ne visada veda mokslinio diskurso preciziškumo link.

Naujosios komunikacinės technologijos vos ne per prievartą keičia mūsų visų suvokimą, kitaip tariant, percepciją apie žmogiškos realybės ir būties reiškinis [2, 214–243]. Pavyzdžiui, filmavimo kameros akis užfiksuoja tai, ko iš pirmo žvilgsnio nepamato žmogus. Gyvos akies regos lauką labai nesunkiai pasiruošusios praplėsti technologinės akys – kameros navigatorės ar kameros zondai, akys robotai ir pan. Naujiems technologijų sukurtiems reiškiniams įvardyti visada bus reikalingi ir adekvatūs terminai. Sparčią komunikacijos mokslo raidą fiksuoja ir mokslinių, ir profesinių komunikacijos srities terminų paieškos ar net naujadarų kūryba.

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti ir išanalizuoti tuos lietuvių kalboje vartojamus prasminius komunikacinius terminus, plačiausiai įvardijančius priemones, kuriomis yra vykdoma masinė komunikacija. Kaip antai, Lietuvoje komunikacijos mokslų teoriniame diskurse, taip pat viešajame diskurse gana sėkmingai vartojami net keli skirtingi terminai (ar jų prasminiai junginiai): *masinės komunikacijos priemonės*, *visuomenės informavimo priemonės*, *žiniasklaida*, *medijos*, *audiovizualinė žiniasklaida* ir pan. Šiuos terminus vienija vienas esminis aspektas – jie plačiausiai apima ir įvardija tai, ką pasitelkus kaip instrumentą, kanalą ar būdą vykdoma masinė komunikacija. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog šie terminai skirti panašiam ar net tapačiam dalykui apibrėžti. Jeigu taip yra iš tikrųjų, sieksime išsiaiškinti, kodėl vienam ir tapačiam reiškiniui apibrėžti vartojami skirtingi terminai?

Viena vertus, minėtais terminais apibrėžiamas tas pats reiškinys, kita vertus, kiekvienas konceptualus terminas turi savitų aspektų ir prasminių etimologinių niuansų. Šie gana skirtingi terminai buvo pradėti vartoti XX a. pabaigoje ir tebevartojami iki dabar – t. y. XXI a. pradžios Lietuvos komunikacijos mokslų teorinėje literatūroje bei viešajame diskurse. Kol kas neturime kritinės šių lietuviškų terminų analizės, kuri atskleistų jų vartosenos genezę Lietuvoje.

KONCEPTO MASS MEDIA SAMPRATA

Naujausių ar aktualiausių mokslinių terminų apibrėžimas yra ne tik kalbos priežiūros specialistų reikalas, bet ir kiekvienos konkrečios mokslo bendruomenės rūpestis tuo, kad būtų susikalbama tame pačiame akademiniam lauke bei norminamas viešasis diskursas,

išlaikant sąlytį su moksline leksika. Maža to, kasdieninėje vartosenoje teoriniai terminai cirkuliuoja savarankiškai, nepaisant esamų ar galimų mokslinių apibrėžčių. Vienas iš tokių vartosenos pavyzdžių lietuvių kalboje būtų terminas *žiniasklaida*, kuris įaugęs į kasdieninę nūdienos kalbą ir gerai prigijęs mokslininkų diskusijose [18, 212–213]. *Lietuvių kalbos žodynas* terminą *žiniasklaida* apibrėžia kaip periodines informavimo priemones – spaudą, radiją, televiziją [19] (1). Iš tiesų, kai kalbame bendrąja prasme apie radiją, televiziją ir spausdintus laikraščius, neretai pasitelkiamas būtent šis lietuviškos prigimties žodis, t. y. *žiniasklaida*.

Žvelgiant iš terminų kūrimo perspektyvos, atsakymas į klausimą, kas yra *visuomenės informavimo priemonė*, Lietuvoje pirmą kartą išsamiausiai buvo pateiktas ir apibrėžtas *Žurnalistikos enciklopedijoje*. Informavimo priemonės tuomet buvo suvoktos kaip socialinės komunikacijos visuma – tai „knyga, laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitoks leidinys, televizijos, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijos produkcija, informacijos agentūros pranešimas, elektroninėmis priemonėmis platinamas pranešimas“ [29, 567]. Toks visuminis visuomenės informavimo priemonės traktavimas išties pretenduoja į *mass media* koncepcijos atitiktį. Tad ją ir reikia aptarti plačiau.

Žodynai apibrėžia, jog žodis *media* kilęs iš lotynų kalbos žodžio *medium*, reiškiančio *vidurys, tarpas*, kitaip tariant, tai kažkas, esantis tarp tam tikrų objektų arba subjektų [13]. Čia nesunkiai randama analogija komunikacijos teorijoje, nes komunikacijos aktas prasideda nuo žinios ar informacijos siuntimo ar siuntėjo ir baigiasi siunčiamo turinio suvokimu ar suvokėju – gavėju. Šiame mažiausiai dviejų narių santykyje aptiksime figūruojančias priemones, kurias pasitelkus vykdoma komunikacija. Tai galėtų būti daug kas – žmogaus balsas, rašiklis, knyga, radijo laida, televizijos šou, kino filmas ir t. t. Jei žodis *medium* vartojamas nuo XVI a., tai terminas *mass-media* modernioje anglų kalboje pradedamas vartoti nuo XX a. pradžios, greičiausiai referuojant į reklamos industriją. Jau tada šiuo žodžiu buvo apibrėžiama komunikacija, nukreipta į gausią auditoriją. Netrukus 1927 m. žodis *media* pavartojamas savarankiškai, priskiriant jam komunikacijos priemonių reikšmę [13], ir ši pirminė reikšmė yra išlikusi iki šių dienų.

Britų rašytojas ir medijų tyrėjas Davidas Buckinghamas savo knygos *Media education* pirmo skyriaus pirmąjį poskyrį kaip tik pradeda elementariu klausimu: kas yra medijos? Remdamasis visuotinai žinomomis žodynų definicijomis (lot. *medium* – tarpas ir pan.), autorius įsitikinęs, jog medijos – tai kažkas, ką mes naudojame, norėdami bendrauti su žmonėmis netiesiogiai. Nors ir skamba paradoksaliai, vis dėlto medija nepateikia iki galo skaidraus vaizdo apie žmogaus realybę bei būtį. Tai kanalai, kurie reprezentuoja pasaulio vaizdus, su kuriais komunikuojama netiesiogiai. „Medijos *įsiterpia*: jos pateikia greičiau selektyvias versijas apie pasaulį, nei leidžia tiesiogiai įžengti į jį“ (2). Vadinasi, medija – tai priemonė, kurianti pasaulio vaizdą, orientuotą į skaitytojų, žiūrovų ar klausytojų auditoriją. Nesunku įsivaizduoti ir sutikti su minėtu autoriumi, jog „vaizdus“ apie pasaulį pateikia ir kuria visas diapazonas modernios komunikacijos medijų: *televizija, kinas, video, radijas, fotografija, reklama, laikraščiai ir žurnalai, muzikos įrašai, kompiuteriniai žaidimai* ir

(1) *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* terminą *žiniasklaida* praplečia, nes čia nurodyta ir interneto medija. Žiniasklaida tai: „viešosios informacijos priemonės (periodinė spauda, radijas, televizija, internetas)“ [4].

(2) „The media *intervene*: they provide us with selective versions of the world, rather than direct access to it“ [3, 3].

internetas. Prie klasikinių medijų priskiriama ir knygos medija. Visos išvardytos medijos paprastai orientuojasi į dideles arba siauresnes ir labiau specializuotas auditorijas.

Denis McQuailas suformulavo bendrą komunikacijos mokslų teoriją ir ją pirmą kartą pateikė savo fundamentaliame veikle *McQuail's Mass Communication Theory*. Šiame traktate vienas pagrindinių aprašytų raktinių konceptų yra būtent *mass-media*. Atskleisdamas šį fenomeną, autorius pradeda nuo plataus požiūrio į kultūrą iš humanistinės, antropologinės ir lingvistinės perspektyvos. Į savo tyrimo lauką jis įtraukė visą medijų evoliuciją, prasidėjusią nuo knygos atsiradimo ir tebesitęsiančią iki moderniausių šiuolaikinių technologijų plėtros. D. McQuailas palygino įvairius žmonijos istorijos kaitos etapus ir atskleidė, kad medijų vartojimas pagimdė naujus sociokultūrinius reiškinius, tokius kaip masinė komunikacija ir jos procesai, masinė auditorija, masinės medijos kaip socialinė institucija visuomenėje, masinė ir populiarioji kultūra. Visiems šiems tarpusavyje itin glaudžiai susijusiems reiškiniams tirti mokslininkai atrado ir naujas teorijas – kritinę Frankfurto mokyklą, semiotiką ir kt. Teoriškai pagrindžiami ir aprašomi komunikacijos modeliai: propagandinis, liberalusis, arba komercinis, ritualinis, visuomeninis, bendruomeninis [22, 52–59].

D. McQuailas, analizuodamas medijas iš skirtingų teorinių perspektyvų, traktuoja jas kaip vieną sistemą. Bendrieji medijų veikimo principai aptarti iš įvairių priedų, nes „masinės medijos daugumai žmonių yra pagrindinis kultūros raiškos ir reprezentavimo kanalas bei pagrindinė socialinės realybės medžiaga formuojant ir kuriant socialinę identitetą“ (3). Tirdamas realiai veikiančių medijų raidą, plėtrą bei jų turinį, mokslininkas iš tikrųjų tiria šiuolaikinio žmogaus socialinę laikyseną ar net fiksuoja ribines egzistencines situacijas: savižudybes, ligas, skurdą, karus ir pan. Trumpai tariant, medijų turiniai medijuoja natūralią žmogaus laikyseną pasaulyje. Kitaip sakant, per medijų turinius lyg veidrodyje atsispindi šiuolaikinio žmogaus siekiai, lūkesčiai ir pasiekimai, socioekonominė konkrečių visuomenės sluoksnių padėtis. Apmąstydami viešojo diskurso įtaką, pradėdant politikos komunikacija ir baigiant populiarąją kultūrą, privalome turėti galvoje visas įmanomas medijas, kaip viešosios komunikacijos instrumentus, ir negalime išskirti nė vienos, kuri nemedijuotų vienokio ar kitokio poveikio žmonėms ir jų kasdieniam pasirinkimui: nuo laisvalaikio praleidimo iki pasaulėžiūros formavimo. Medijos ypač prisideda plėtojant globalią pasaulio kultūrą ir ekonomiką.

Taigi D. McQuailas, vartodamas terminą *mass media*, referuoja į visas egzistuojančias ir veikiančias komunikavimo priemones, „neišjungdamas“ nė vienos, nes kiekviena iš jų – knyga, fotografija, kinas, televizija, internetas etc. – savitai ir visokeriopai veikia žmogaus būtį, dalyvauja jo gyvenime, šiam susikuriant ar atrandant ir patvirtinant savo egzistencinį bei sociokultūrinį tapatumą.

Tad kodėl 1997 m. Lietuvoje išleistoje *Žurnalistikos enciklopedijoje* (ŽE) nerandame XX a. antrojoje pusėje pasaulio komunikacijos mokslo lauke išplitusio ir įsitvirtinusio *mass media* (*masinės komunikacijos priemonės*) termino apibrėžimo? (4). Pirmą, sovietmečiu

(3) „The mass media are for most people the main channel of cultural representation and expression, and the primary source of images of social reality and materials for forming and maintaining social identity“ [22, 12].

(4) Valstybinės lietuvių kalbos komisijos „Konsultacijų bankas“, referuodamas į egzistuojančius skirtingus šaltinius, atveria spektrą prieštaravimų dėl terminų *medijos*, *žiniasklaida* vartojimo. Pagal *Tarptautinių žodžių žodyną* (Vilnius, 2013, p. 517), medija – tai komunikacijos priemonė, „medijos yra tarpasmeninės (telefonas) ir masinės (radijas, spauda, televizija; jų visuma vadinama žiniasklaida)“; pasak kito šaltinio, „žodis medija nevartotinas vietoj žodžio žiniasklaida (angl. *media*)“ (žr. *Kalbos patarimai*. Kn. 4: *Leksika*: 1. Skolinių vartojimas. Vilnius, 2013, p. 44). Taigi turime vienas kitam veikiausiai prieštaraujančius apibrėžimus.

žurnalistikos ir medijų mokslo evoliucija Lietuvoje buvo suspenduota dėl komunistinės ideologijos ir propagandos veikimo. Antra, modernus komunikacijos mokslas, besiremiantis demokratijos principais, Sovietų Sąjungoje buvo uždraustas. Pavyzdys – Juozo Keliuočio knygos (*Visuomeninis idealas: visuomenės filosofijos metmenys*, 1935; *Šių dienų spaudos problemos*, 1936), kurios buvo saugomos specialiuose fonduose ir ne visiems prieinamos [16; 17]. Šiuose veikaluose J. Keliutis aptarė visuomenės viešosios komunikacijos principus ir etiką Vakarų demokratijos požiūriu. Trečia, tai greičiausiai lėmė ir reikšmingas trūkumas dirbančių žurnalistikos ir medijų mokslininkų, kurie sovietmečiu būtų integravęsi į pasaulinį komunikacijos mokslo procesą.

Ir nors dėl šių priežasčių terminas *mass media* išsprūdo iš anuometinių masinės komunikacijos priemonių tyrėjų akiračio, galime konstatuoti buvusią minėto termino įtaką, kai buvo formuluojami kiti komunikacijos lauko terminai. Štai ŽE yra pateiktas kito semantiškai artimo termino – *masinės komunikacijos* – apibrėžimas. Pasak ŽE autorių, masinė komunikacija – tai „sistemingas informacijos teikimas visiems gyventojų sluoksniams. Jos priemonė yra spauda, radijas, televizija, kinas, kompiuterių tinklas ir kita audiovizualinė technika. Masinės komunikacijos pobūdį lemia socialinė visuomenės prigimtis“ [29, 314]. Vadinasi, masinė komunikacija realizuojama per *visuomenės informavimo priemones* ir yra nukreipta į auditoriją. Akivaizdu, jog tokia samprata visiškai atitinka aprašytą D. McQuailo teorinę *mass media* sampratą. Vadovaujantis šiuo apibrėžimu, galima daryti prielaidą, jog informavimo priemonės vadintinos ir masinės komunikacijos priemonėmis. Tačiau ŽE autoriai, aprašydami instrumentus, kuriuos pasitelkus vykdoma masinė komunikacija, suformuluoja tokius terminus: *informavimo priemonė*, *visuomenės informavimo priemonė*, *žiniasklaida*. Terminą *žiniasklaida*, kaip ir *masinė komunikacija*, leidėjai pateikia kaip savarankiškus terminus be hipersaito nuorodų, pavyzdžiui, kad ir į terminą *informacijos priemonė*.

Nėra jokios abejonės, jog 1997 m. Vilniuje išleista ŽE buvo reikšmingas indėlis į besikuriančius komunikacijos ir informacijos mokslus Lietuvoje. Leidinių rengė praktiškai visi tuo metu VU Žurnalistikos institute ar žurnalistikos studijų programoje dirbantys dėstytojai. Tarp jų buvo ir šiandien universitetuose dirbantys mokslininkai: Žygfintas Pečiulis, Andrius Vaišnys, Audronė Nugaraitė ir kt. Akivaizdu, jog šis leidinys žymi šiuolaikinės lietuviškos fundamentalios ir susistemos komunikacijos terminijos kūrimo pradžią.

AR VIENAKRYPTIS ŽINIŲ SKLEIDIMAS YRA KOMUNIKACIJA?

1997 m. Andrius Vaišnys ŽE pirmą kartą išsamiai apibrėžė lietuvišką naujadarą *žiniasklaida* kaip mokslinį terminą [27]. Pirmoji šio termino apibrėžtis vėliau buvo to paties autoriaus nežymiai kiek pakoreguota ir pateikta VU Komunikacijos fakulteto internetinėje svetainėje / portale: „ŽINIASKLAIDA – [a] organizuotas informacijos sklaidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje; [b] viešosios informacijos rengėjai, visuomenės informacijos priemonės ir / arba jų apibrėžta pagal funkcijas visuma (sistema); [c] interneto, radijo, spaudos, televizijos publikacijos (laidos)“ [26]. Terminas suvoktas ir apibrėžtas gana plačiai: nuo veiksmazodinės predikatinės plotmės (informacijos sklaidimas) iki paties subjekto apibrėžties (informacijos rengėjai, priemonės). Laikydami lingvistinės logikos, matome, jog subjektas per predikatą įsitraukia į veiklą, kuri transformuojasi į kryptingą judėjimą link siekiamo ir geidžiamo rezultato. Šiuo atveju informacijos priemonės ir rengėjai subordinauja rezultata, kitaip tariant, įformintą informacinį turinį – interneto, radijo, spaudos, televizijos

publikacijas (laidas). Ką pamatytume, jei į tokį daugiafunkčių žiniasklaidos termino apibrėžimą pažvelgtume iš penkiais klausimais grindžiamo Haroldo Dwighto Lasswello komunikacijos modelio perspektyvos? Primename, kad H. D. Lasswello formulė aprašo šiuos penkis masinės komunikacijos etapus: 1) kas sako; 2) ką sako; 3) koku kanalu; 4) kam; 5) kaip efektyviai [5, 48–49]. Paskelbus šią teoriją, mokslininkai gilinosi į komunikatoriaus (žurnalisto, redaktoriaus, reporterio) funkcijas, informacijos turinį, komunikacijos priemones, auditorijos sudėtį, galiausiai pradedamas tirti informacijos priemonių poveikis [7, 22]. Nesigilinant į H. D. Lasswello teoriją ir grįžtant prie *žiniasklaidos* termino, o tiksliau – prie suformuluoto jo mokslinio apibrėžimo, akivaizdu, jog jis apima net tris pirmuosius H. D. Lasswello formulės etapus: kas sako (rengėjai), ką sako (konkrečios TV ar radijo laidos, interneto, radijo, spaudos, televizijos publikacijos (laidos)); koku kanalu (visuomenės informacijos priemonės). Tikėtina, jog viena iš pirmųjų fundamentalių komunikacijos teorijų paaiškina *žiniasklaidos* termino apibrėžimą arba turėjo nemenką įtaką jo moksliniam apibūdinimui.

Sudurtinis naujadaras *žiniasklaida* sudarytas iš dviejų savarankiškų žodžių – *žinia* ir *skleidimas* ir turi dvi šaknis. A. Vaišnys, aiškindamas termino esmę, akivaizdžiai referuoja ir į etimologinę minėto termino prasmę ir kilmę. Čia *žinia* suprantama sinonimiškai kaip informacija, o dalyvinis žodis *skleidimas* suponuoja veiksmo aspektą. Kaip antai, kiekvienas veiksmas turi kryptį ir per laiko trukmę atsiskleidžiantį poveikį. H. D. Lasswello formulė nurodo, jog per masinės komunikacijos priemones yra siunčiama *žinia* adresatui, kitaip tariant, auditorijai. Kai *žinios* multiplikuojamos, t. y. ta pati *žinia* iš vienos priemonės perkeliama į kitą, išsikristalيزuoja visuomenės informavimo priemonių sistema, kurią galima suvokti kaip visumą, veikiančią visuomenę. Taigi galima apibendrinti, kad terminas *žiniasklaida* nusako labiau daugiafunkčią, bet vienkryptę komunikacijos ar net masinės komunikacijos procesą.

Tais pačiais 1997 m., kai buvo išleista ŽE, Vilija Gudonienė svarsto, koks būtų tinkamiausias terminas visoms masinės komunikacijos priemonėms apibūdinti. „Lietuvoje laikraščiai, žurnalai, radijas ir televizija yra vadinami informavimo priemonėmis. Informuoti visuomenę – reiškia skleisti žinias, naujienas. Bet ar tik tą daro spauda, radijas, televizija? Ar atsisakę pasaulyje priimto *mass media* ir jo lietuviško atitikmens „masinių komunikacijos priemonių“ nesusiauriname jų veiklos ir reikšmingumo visuomenei supratimo?“ [11, 19]. Iš tikrųjų problema buvo ne vien termino *mass media* vengimas, bet ir atsiribojimas nuo šio konceptualaus termino turinio (D. McQuail) prasmės. V. Gudonienė išryškino dar vieną D. McQuailo aptartą aspektą: komunikacijos procese medija atlieka tarpininko vaidmenį tarp siuntėjo ir gavėjo, kitaip tariant, tarp komunikatoriaus ir auditorijos. Ji atkreipė dėmesį į tai, jog egzistuoja ne tik aktyvus informacijos rinkėjas ir siuntėjas, bet ir auditorija geba performuoti ir įsiprasinti žinių turinį.

KADA LIETUVOJE ATSIKANDO TERMINAS *MEDIJOS*?

2003 m. vertėja Daina Valentinavičienė, versdama į lietuvių kalbą Marshallo McLuhano knygą *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai* (angl. *Understanding Media: The Extensions of Man*, 1964), akivaizdžiai susidūrė su komunikacijos mokslų terminų problema [18, 216]. Greičiausiai neatsitiktinai ant knygos viršelio paliktas M. McLuhano knygos pavadinimas ir anglų kalba. Regis, taip buvo siekta pagrįsti ir sustiprinti nuostatą, jog šį kartą be žodžio medijos lietuvių kalboje tikrai nebuvo galima išsiversti. Tąkart vertėja knygos įvado pastabose rašė:

„Bendroje McLuhano teorijoje *medija* visų pirma reiškia bet kokią techninę žmogaus raškos formą, technologiją, išradimą ar netgi pagrindinę kokios nors veiklos žaliavą

(pavyzdžiui, popierius, skaičius, kirvis, drabužiai, namas, nuotrauka, laikrodis, pinigai, elektros šviesa etc.). Žinoma, dauguma medijų yra komunikacijos priemonės tiesiogine ar perkeltine prasme (kelias, dviratis, spausdinimo presas, laikraštis, telegrafas, televizija etc.) arba informavimo priemonės, o dažnai ir viena, ir kita. Taigi pasirinkti vieną iš lietuvių kalba siūlomų terminų būtų McLuhano termino *media* susiaurinimas ir iškreipimas; toks vertimas atspindėtų šiuolaikinę vartoseną, kurią įgavo šis terminas – juo nurodoma žiniasklaida [21, 7].

M. McLuhano termino *medija* sampratos lauke atsiduria ne tik įprastos modernios komunikavimo priemonės – kinas, televizija, radijas, knyga, bet ir ankstesni technologiniai atradimai – ratas, traukinys, elektra. Visa tai vienaip ar kitaip prisidėjo prie žmonijos efektyvesnės komunikacinės veiklos. Taigi iki M. McLuhano knygos lietuviško leidimo kasdienėje ir mokslinėje vartosenoje cirkuliuavę komunikavimo priemonių terminai – *visuomenės informavimo priemonės* ir *žiniasklaida* – niekaip neišsėmė nei McLuhano, nei McQuailo terminų gelmės. Vadinasi, vertėjos D. Valentinavičienės dėka į lietuvių kalbą įsiveržė žodis *medijos*. Ši XXI amžiaus pradžios invazija tebesitęsia iki šiol. Kyla klausimas: ar reikia kovoti su terminu *žiniasklaida*? Po šio vertėjos impulso Lietuvoje vėl plačiau svarstoma, kokia yra šio termino prasmė, ar jo lauke atsiranda vietos visoms įmanomoms komunikacijos priemonėms, ar terminas *medija* išliks suprantamas tik kaip makluniškos išgrynintos sampratos atitikmuo – žmogaus jausių tęsiniai ir technologijų paliestos ir performuotos informacinės terpės. Iškyla ir kitas „grėsmingas“ klausimas: ar terminas *medijos* pakeis lietuvišką *žiniasklaidą*?

2011 m. Laima Nevickaitė mokomojoje knygoje *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos* išvardija beveik visus egzistuojančius *mass media* lietuviškus atitikmenis: masinės komunikacijos priemonės, žiniasklaida, masinės informavimo priemonės, visuomenės informavimo priemonės. Referuodama į D. McQuailo sampratą L. Nevickaitė pažymi, jog komunikacija yra aktyvus ir sąmoningas procesas, nukreiptas į atitinkamas auditorijas. Nors masinė komunikacija ir nėra tapati masinės komunikacijos priemonėms, bet ji yra vykdoma būtent per jas [23, 9]. Komunikacijos priemonės, anot jos, yra ne tik technologijos, bet ir „specializuotos siuntėjų grupės, masinę komunikaciją vykdančios institucijos“. L. Nevickaitė susidūrė su ta pačia, sakyčiau, lituanistine, problema – kaip diferencijuoti *masinės komunikacijos priemonių* ir *žiniasklaidos* terminus? Nagrinėdama masinės komunikacijos teorijas [23, 16] ji šiuos terminus laiko sinonimiškais, tačiau kartu teigia:

„Žodis žiniasklaida nėra tikslus masinės komunikacijos priemonių termino atitikmuo, nes tarsi teigia, kad žiniasklaida skleidžia žinias (ar kaip naujienas, ar kaip informaciją), tačiau akivaizdu, kad masinės komunikacijos priemonės skirtos ne tik žinioms ar informacijai skleisti, bet ir atlieka kitas funkcijas, pavyzdžiui, pramoginę. Turbūt dėl tos pačios priežasties, kad kelia asociacijas su žinių skleidimu, žiniasklaidos terminas paprastai netaikomas kai kurioms masinės komunikacijos apibrėžimą atitinkančioms masinės komunikacijos priemonėms – kinui, muzikos įrašams“ [23, 11].

Filosofas Martynas Heideggeris apie kalbą sakė, jog ji esą „būties namai“, būtent ištartas žodis atveria reiškinių „esmę“ ir toji atsiveria tiek, kiek žodis kaip instrumentas jos praveria [12, 224–225]. L. Nevickaitė taip pat pastebi, kad kai vietoj plataus ir universalaus termino *media* yra vartojamas žodis *žiniasklaida*, yra išleidžiamos iš akiračio svarbios komunikacinės praktikos, kaip antai kinas, muzika. Tad vargu ar terminas žiniasklaida gali būti sinonimas masinės komunikacijos terminui.

2012 m. Ž. Pečiulis kolektyvinės monografijos *Medijos, žiniasklaida, žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėje* įvade vėl pabandė brėžti takoskyrą tarp dviejų – *žiniasklaidos* ir *medijų* – terminų. Primename: pirmasis aprašytas 1997 m. ŽE, kai *medijų* terminas tada net nefigūravo Lietuvoje. Taigi Ž. Pečiulis pirmą kartą pateikė bene vieną išsamesnių ir Gilesnių *medijų* termino aptarimų lietuvių kalba. Čia *medijos* terminas suprantamas ir kaip komunikacijos technologijos, ir kaip žmogaus tęsiniai (makluniška samprata). Tačiau Ž. Pečiulio medijų koncepcijos išdėstyme tiesiogiai į *medijų* termino prasminio lauko aprašymą nepakliūva tradicinės periodinės komunikavimo priemonės – laikraščiai, žurnalai, radijas, televizija. Toliau lyg atsispyrus nuo kito aptariamo termino – *masinių komunikavimo priemonių* (angl. *mass media*), kuriomis skleidžiama informacija ištis gausiai auditorijai, pereinama prie *žiniasklaidos* termino aptarimo. Pasak Ž. Pečiulio, „Kasdieninėje praktikoje paplitęs žiniasklaidos terminas paprastai vartojamas apibūdinant siauresnę visuomenės informavimo lauką – periodinės sklaidos masinės komunikacijos priemonės, kurių tam tikrą dalį turinio sudaro žurnalistikos kūriniai“ [25, 11]. Trumpai tariant, čia padaryta preciziška distinkcija tarp *medijų* ir *žiniasklaidos* terminų ir jie šiuo atveju nėra suprantami kaip sinonimai. Sugretinkime abi pateiktas terminų sampratas: 1) išsamus *medijų* termino technokratinis traktavimas ir 2) *žiniasklaidos* termino aiškinimas kaip periodinės masinės komunikavimo priemonės, orientuotos į gausią auditoriją. Taip atsiranda savotiška priešara: medijos lyg ir ne visai esą komunikuojamo turinio priemonės, nes tai veikia technologijos, veikiančios turinį.

Aprašydamas medijų ir žiniasklaidos terminus Ž. Pečiulis bent iš dalies remiasi visuotinai pripažintais anglų kalba suformuotais komunikacijos terminais. O ŽE kūrėjai, pateikdami komunikacijos proceso galimų kanalų kaip visumos apibrėžimus, nepateikė nuorodų į kitas kalbas ar šaltinius, todėl dabar, remdamiesi logine dedukcija, siekiame nors ir hipotetiškai surasti esamas šių terminų sąsajas su globalia ir modernia akademinė komunikacijos mokslų tradicija, pradėjusia formuotis Lietuvoje XX a. pabaigoje. Antai kitame skaitmeniniame leidinyje *Audiovizualinių medijų žodynas* [1], skirtingai nei ŽE, prie visų lietuvių kalba aprašytų terminų pateikti atitikmenys anglų kalba. Taip aiškiai pabrėžiamas bendras ir globalus mokslo diskursas.

2016 m. mokomosios knygos *Šiuolaikinės medijos ir informacija: požeminiai garažai Google karalystėje* autoriai Vincas Grigas, Andrius Šuminas, Arūnas Gudiničius ir Modestas Grigaliūnas vėl bando akademinio lygiu apibūdinti ir diferencijuoti terminus: žiniasklaida, masinės komunikavimo priemonės, *medijos* ir *media*. Tačiau knygos autoriai neina toliau, nei iki tol buvo nuveikta Lietuvoje tikslinant komunikacijos priemonių terminą, ir nebando išgryninti esminę perskyrą tarp šių tik iš pirmo žvilgsnio sinonimiškų terminų. Apsiribojama pastaba, jog kasdieninėje kalboje retai vartojamas terminas *medijos*, nes pasirenkamas terminas *žiniasklaidos priemonės* [10, 208]. Knygoje skirtinguose kontekstuose, apžvelgiant įvairius autorius (L. Nevickaitė, A. Vaišnys, N. Maliukevičius, V. Michelkevičius), suminėti ir aptarti komunikacijos priemonės apibrėžiantys terminai, lyg ir neįžvelgiant ir nematant jokios pasaulyje gerai žinomo termino *media* vertimo į lietuvių kalbą problemos. Ir toks nesusistemintas požiūris į minėtus terminus iš dalies klaidina jaunąjį skaitytoją. Pavyzdžiui, naujosiomis medijomis autoriai, remdamiesi Levu Manovichiumi, vadina el. pašta, pokalbių įrankius (*Skype*), tinklaraščius ir pan. [10, 209], kai pats L. Manovichius iš tikrųjų naujosiomis medijomis vadino visas elektronines medijas, pradedant kinu, radiju, TV ir baigiant internetu, o pastarajame rasime ir visas prieš tai paminėtas raiškas [20]. Paradoksas glūdi tame, jog D. McQuailas ir L. Manovichius

vartoja tą patį terminą anglų kalba – *media*, o autoriai, versdami į lietuvių kalbą, vienu atveju pasirinko žiniasklaidos terminą, o kitu – *medijų* terminą. Neišgrynintas vartojamų terminų pasirinkimas klaidina skaitytoją, nes vienu atveju teigiama, jog žiniasklaida ir masinės komunikavimo priemonės nėra tapatu [10, 208], ir su tuo sutinkame, kitu atveju vartojama žiniasklaidos sąvoka: „Žiniasklaida atlieka tarpininko vaidmenį tarp visuomenės ir ją supančio pasaulio, atrinkdama tam tikrus tikrovės fragmentus ir pateikdama juos plačiajai auditorijai“ [10, 98]. Vis dėlto žiniasklaidos traktavimas kaip tarpininko tarp siuntėjo ir auditorijos koreliuoja su knygoje pateikiamu medijos termino aprašymu, jog tai esą komunikacijos priemonė, informacijos siuntėjo ir gavėjo tarpininkas. Tačiau toks skirtingų etimologijų sugretinimas terminologinės problemos neišsprendžia, tik sukelia dar daugiau neaiškumo, todėl autoriai patys susipainioja: vienur teigiama, kad komunikacijos priemonės yra raštas, fotografija, garso įrašas [10, 208], kitur – radijas, televizija, pastarieji kitąkart pavadinami žiniasklaidos kanalais [10, 95]. Kaip reiktų išpauoti šį terminų labirintą? Regis, leidinyje daugeliu atvejų žiniasklaida ir komunikacijos priemonės reiškia vieną ir tą patį. Šį teiginį galime pagrįsti referuodami į leidinyje pateiktas D. McQuailo medijų vaidmenį apibūdinančias metaforas, nes ir čia vartojamas ne medijų, o žiniasklaidos terminas, kuris išties susiaurina ir apriboja, o gal šiek tiek ir iškreipia tos komunikacinės visumos spektrą, kurį nurodė metaforų kūrėjas. Hermeneutiškai analizuodami knygos *Šiuolaikinės medijos ir informacija: požeminiai garažai Google karalystėje* tekstą randame teiginį, jog žiniasklaidos terminas siauresnis ir neapima visų įmanomų masinės komunikacijos funkcijų, o D. McQuailas, rašydamas apie medijas, kaip buvo minėta, jas traktavo labai plačiai. Taigi akivaizdu, jog šiame kontekste tikslinga būtų vartoti medijų, o ne žiniasklaidos terminą. Ir patys autoriai tvirtina, jog medija – tai siuntėjo ir gavėjo tarpininkas. Tokį tarpininkavimą D. McQuailas ir turi galvoje, rašydamas apie žinių sklaidimą ar visuomenės telkimą per masines komunikavimo priemones. Nepreciziškas globalios mokslo kalbos plėtojimas, vartojant žiniasklaidos sąvoką, nors tai lietuviškos kilmės žodis, iškreipia sąvokos *mass media* turinį. Versdami iš užsienio kalbų, lotyniškos kilmės žodį *media* turėtume versti į medija ir atsiriboti nuo žiniasklaidos sąvokos, juolab kad šis terminas tyrėjų sampratose išnyra iš sinonimiško termino apibrėžties.

2018 m. išleistoje monografijoje *Bokštą gaubianti paslaptis: TV medijos radimasis Lietuvoje* Ž. Pečiulis pateikė įvairių ir kontroversiškų medijų koncepcijų traktuočių apžvalgą (M. A. Murphy'is, M. McLuhanas, V. Michelkevičius, M. Listeris, J. Baudrillard'as ir kt.), vengdamas apibendrintos savitos medijų termino apibrėžties. Vis dėlto jis nurodė, jog monografijoje vartojo pramaišiu, kitaip tariant, sinonimiškai, dvi sąvokas: komunikacijos technologijos ir medijos [24, 12]. Monografijoje paminėtas *Media terminų žodynas* (2005), kuriame, paradoksalu, neapertas medijų terminas, bet užmiršta pažvelgti į vėlesnę to leidinio versiją *Audiovizualinių medijų žodyną* (2006), kuriame šis terminas jau yra aprašytas (5). Dabar dėl L. Manovichiaus įtakos Ž. Pečiulis TV laiko naująja medija. Nors autorius konstatuoja, jog medijų terminas keičia anksčiau vartotą žiniasklaidos terminą, vis dėlto monografijos tekste aptinkamas ir žiniasklaidos terminas, kurio vartoseną šįkart net nėra apibrėžta. Taigi problema lieka neišspręsta: ar terminai *medijos* ir *žiniasklaida* yra sinonimai, ar dvi savarankiškos sąvokos?

(5) „Media / medija / – plačiąja prasme – komunikacijos priemonė informacijai perduoti. Medijoms priskiriama audiovizualinė produkcija, internetas, žiniasklaida ir kt.“ [1, 35].

IŠVADOS

Atliktas tyrimas atskleidė, jog pasaulyje gerai žinomos ir nusistovėjusios tarptautinės mokslo sąvokos *mass media* ir *media* lietuvių kalboje buvo verčiamos įvairiai ir dėl to buvo traktuojamos daugiaprasmiai ar kartais net ne visai preciziškai, nutolstant nuo bendrosios komunikacijos teorijos postulatų. Nesunkiai galime rasti keletą termino *mass media* vertimo į lietuvių kalbą variantų: masinės komunikacijos priemonės, visuomenės informavimo priemonės, žiniasklaida, medijos (kaip priemonės) ir medija (kaip komunikacija). Iš dalies pasitvirtino prielaida, jog tyrėjai, vartojantys vieną ar kitą iš straipsnyje aptariamų terminų, įvardijančių *masinės komunikacijos priemones*, regis, dažniausiai turėjo galvoje universalų masinės komunikacijos teorijos konceptą *mass media*. Straipsnyje apžvelgta ir diferencijuota minėtų skirtingų terminų vartoseną lietuvių kalboje ir jų kuriami skirtingi prasminiai laukai. Atsakyta į klausimus, kada šie terminai yra sinonimai, o kada reiškia ne visai tapačius dalykus. Lietuvoje pastaraisiais metais mokslininkų darbuose stebima tendencija atsiriboti nuo termino *žiniasklaida* (L. Nevickaitė, Ž. Pečiulis), kurio semantinis prasmės laukas neapima visų egzistuojančių komunikacijos priemonių taip, kaip tai gali padaryti, pavyzdžiui, terminai *medijos* ar *masinės komunikacijos priemonės*. Kita vertus, sąvoka *žiniasklaida* vis dar sėkmingai kai kur tebevartojama, kai kada taip iškreipiant masinės komunikacijos esmę kaip globalios komunikacijos fenomeno pasireiškimą visais įmanomais kanalais. Dabartinėje mokslinėje literatūroje lietuvių kalba *žiniasklaidos* termino rezistentinis egzistavimas vis dar neleidžia visiškai ir radikaliai *medijų* sąvokai priskirti masinės komunikacijos priemonių atitiktį. Vis dėlto įrodyta, kad šalia ar net vietoj lietuviško naujadaro *žiniasklaida* pastaraisiais metais ima įsitvirtinti *medijų* terminas.

Didžiausia spręstina problema yra ta, jog moksliniuose diskursuose reikėtų vengti termino *žiniasklaida*, kai turime mintyje konceptą *mass media*. Dar kitaip sakant, tai darytina ypač tada, kai turima mintyje visuminį komunikacijos procesą, apimančią visas įmanomas komunikavimo priemones ir visus galimus poveikius auditorijos percepcijai bei auditorijos reakcijoms į gyvenamąjį pasaulį, nes ne žinių skleidimas (*žiniasklaida*) arba propaganda, o „medijos tiesiogiai bendradarbiauja kuriant mūsų socialinį pasaulį, galimai jame netgi užimdamos kertinę poziciją. Ši kasdieninės veiklos suvokimo ir atlikimo mediatizacija, išaugęs informacijos kiekis ir naujienų srautas bei nuolatinis pasiekiamumas ir pramogų pasiūla, susijusi su išmaniųjų prietaisų paplitimu, taip pat daro įtaką naujienų, įskaitant politinę komunikaciją, pateikimui ir atrankai: vis labiau ima dominuoti ne racionalūs kriterijai, o patirtimi ir emocijomis pagrįstas santykis“ [14, 55].

Galiausiai, unifikuojant mokslo kalbą, ne visada yra tikslinga vartoti lietuviškos kilmės žodį, kaip antai *žiniasklaida*, nes, pirma, tai ne visada atitinka esmines mokslinės sąvokos *mass media* ar *media* prasmes; antra, naujos etimologijos žodžiai gali sukurti ir naujus, taip tariant, „nacionalinius“ prasminius niuansus, kurie suponuoja apibrėžtus ir susiaurintus komunikacijos horizontus. Arba iš šiandieninės mediatizuotos kultūros perspektyvos pažvelgę galime suprasti, jog medijų vartotojas, paniręs į visa apimančią mediatizaciją, galimai yra pajėgus diferencijuoti ne tik kuriančią, bet ir prievartaujančią masiškai sklindančių žinių galią, tada sąvoka *žiniasklaida* greičiausiai būsimi apie tai. Kitaip tariant, ateities tyrimuose būtų galima diskutuoti, ar *žiniasklaidos* terminu galima nusakyti medijų kaip galios (angl. *mainstream media*) termino atitiktį. Kalbant apie mokslo populiarinimą, o medijoms tai visada buvo aktualu, būtų tikslinga koreguoti elektroninės laisvosios enciklopedijos *Wikipedia* straipsnio „Žiniasklaida“ pavadinimo terminą, o kartu ir turinį, kurio nuorodos į kitas kalbas dabar yra, pavyzdžiui, anglų – *Mass media*, rusų – *Средства массовой*

информации, vokiečių – *Massenmedien*, etc. (6). Tai panaikintų enciklopedinių tekstų pavadinimų ir turinio neatitikimus. Ir galiausiai dėl išgalėjančios pliuralistinės ir liberalios terminų *mass media* ir *media* vartosenos ši terminų analizė tampa aktuali ir naudinga toliau plėtojant kryptingą komunikacijos ir informacijos mokslų diskursą bei jo populiarinimą.

Gauta 2019 09 30

Priimta 2019 12 10

Šaltiniai ir literatūra

- [1] *Audiovizualinių medijų žodynas*. Vilnius: Lietuvos kino centras, 2013 [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkc.lt/wp-content/uploads/2013/10/Audiovizualiniu-terminu-zodynas.pdf>>.
- [2] BENJAMIN, Walter. Meno kūrinys techninio jo reprodukuojamumo epochoje. *Nušvitimai*: esė rinktinė. Vilnius: Vaga, 2005, p. 214–243.
- [3] BUCKINGHAM, David. *Media education: literacy, learning and contemporary culture*. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishing Ltd. 2004. 219 p.
- [4] *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2017 [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<http://lki.lt/dabartinis>>.
- [5] FISKE, John. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius: Baltos lankos, 1998. 239 p.
- [6] ECO, Umberto. *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press. 1984. 242 p.
- [7] EILERS, Franz-Josef. *Communicating in Community: An Introduction to Social Communication*. Manila: Logos Publications, 1994. 342 p.
- [8] FRASER, Matthew; DUTTA, Soumitra. *Mano virtualieji aš: kaip socialiniai tinklai keičia gyvenimą, darbą ir pasaulį*. Vilnius: Eugrimas, 2010. 476 p.
- [9] GREIMAS, Algirdas Julien; COURTÈS, Joseph. *Semiotics and Language: an Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press, 1982. 409 p.
- [10] GRIGAS, Vincas; ŠUMINAS, Andrius; GUDINAVIČIUS, Arūnas; GRIGALIŪNAS, Modestas. *Šiuolaikinės medijos ir informacija: požeminiai garažai Google karalystėje*. Vilnius: Akademine leidyba, 2016. 247 p.
- [11] GUDONIENĖ, Vilija. Kodėl naujienos? *Šiuolaikinio socialinio diskurso analizė*. Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 11–21.
- [12] HEIDEGGERIS, Martynas. Laiškas apie humanizmą. *Gėrio kontūrai*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 224–225.
- [13] HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary*. Lancaster, 2001–2019 [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<https://www.etymonline.com/>>.
- [14] KALPOKAS, Ignas. Iš informacijos amžiaus į patirties amžių: po tiesos visuomenės iššūkiai. *Socialinės tikrovės mediacija: Kultūra, politika ir visuomenė*. Vilnius: VUL, 2018, p. 53–85.
- [15] KATZ, Elihu; LIEBES, Tamar. Interacting With “Dallas”: Cross Cultural Readings of American TV. *Canadian Journal of Communication*, 1990, Vol. 15, No. 1, p. 45–66.
- [16] KELIUOTIS, Juozas. *Šių dienų spaudos problemos*. Kaunas: Naujoji Romuva, 1936. 133 p.
- [17] KELIUOTIS, Juozas. *Visuomeninis idealas: visuomeninės filosofijos metmenys*. Kaunas: Naujoji Romuva, 1935. 200 p.
- [18] KLIMAVIČIUS, Jonas. Terminas prie termino. VIII. *Terminologija*. 19. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 200–222.

(6) Remiantis britų ekspertais buvo pripažinta, jog garbingoji *Encyclopaedia Britannica* nėra patikimesnė nei *Wikipedia*. Plačiau apie tai žr. [8, 330–332].

- [19] *Lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2017 [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/>>.
- [20] MANOVICH, Lev. *Naujųjų medijų kalba*. Vilnius: Mene, 2009. 470 p.
- [21] MCLUHAN, Marshall. *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos. 2003. 347 p.
- [22] MCQUAIL, Denis. *McQuail's Mass Communication Theory*. 6-asis leid. Los Angeles: Sage Publications, 2010. 621 p.
- [23] NEVINSKAITĖ, Laima. *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos: mokomoji knyga*. Vilnius: Petro ofsetas, 2011. 119 p.
- [24] PEČIULIS, Žyngintas. *Bokštą gaubianti paslaptis: TV medijos radimasis Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto I-kl., 2018. 362 p.
- [25] PEČIULIS, Žyngintas. *Medijos, žiniasklaida, žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėje*. Vilnius: Vilniaus universiteto I-kl., 2012. 364 p.
- [26] VAIŠNYS, Andrius. *Žiniasklaida. Komunikacijos fakultetas* [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/studijos/132-publikacijos/savokos>>.
- [27] VAIŠNYS, Andrius. *Žiniasklaida. Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai. 1997, p. 584.
- [28] *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų bankas*. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2003–2019 [žiūrėta 2019 09 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos>>.
- [29] *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai. 1997.

ANDRIUS GUDAUSKAS

The Concept “Mass Media” in the Lithuanian Language: Problems and Searches for the Equivalent

Summary

The article deals with the terms of communication science used in the Lithuanian language that specify the means whereby mass communication is carried out. Several different concepts are used in theoretical discourse in Lithuania: the means of mass communication, the media, the mass media (*žiniasklaida*), media, audiovisual media, and the like. The terms “the mass media” (*žiniasklaida*) and “the media” (*medijos*) used in the Lithuanian language are both translated into English as “media”, although these are different words and do not always mean identical things.

The Lithuanian compound word (term) *žiniasklaida* is made of two independent words, *žinios* (news) and *sklaida/skleidimas* (dissemination). The Dictionary of the Lithuanian Language defines the word *žiniasklaida* as measures of periodical information – the press, radio, and television. In fact, when we speak about the radio, television, and printed newspapers in general terms, we often use this particular word of Lithuanian origin – *žiniasklaida*.

Conceptual terms defining the means of communication discussed in the article have peculiar aspects and notional etymological nuances. These rather different terms entered the common usage at the end of the twentieth century and have been used ever since, that is, they are still used in the theoretical literature of communication sciences and in the public discourse of Lithuania of the early twenty-first century.

The internationally and globally established scientific concepts “the mass media” and “the media” used to be translated into the Lithuanian language differently and

therefore they were treated ambiguously, at times not accurately enough, and deviated from the postulates of the general communication theory. Lithuanian researchers who use the terms discussed in the present article were noticed to have had the universal concept of the mass communication theory, “the mass media”, in mind.

The author also addresses the differentiated usage of different terms mentioned in the article in the Lithuanian language and different notional fields that they create. This is discussed when these terms are used synonymically and when they do not refer to identical things.

In recent years, attempts to dissociate from the term *žiniasklaida* became noticeable in the works of Lithuanian researchers (Laima Nevickaitė, Žyngintas Pečiulis). The semantic field of this term does not encompass all the existing means of communication as, for example, the terms “media” (*medijos*) or “the means of mass communication” can do, and this points to the conclusion that the Lithuanian neologism *žiniasklaida* should be avoided in research texts when we have the concept “the mass media” in mind. It is particularly pertinent in those cases when we refer to the overall communication process encompassing all possible means of communication and all possible effects on the perception of the audience, as well as the audience’s responses to the world we live in. The question of whether the term *žiniasklaida* could be used to define the conformity of the term “the mainstream media” should be discussed in future studies into the terminology of communication and information science.

The author of the article proposes recommendations for correcting both the headline of the article *Žiniasklaida* in the Lithuanian version of the free online encyclopaedia Wikipedia and its content, whose current references to other languages are as follows: English – mass media, Russian – *Sredstva massovoi informatsii* (Средства массовой информации), German – *Massenmedien*, and so on. This would remove the discrepancy between the headlines and the content of encyclopaedic texts.

Finally, due to the pluralistic and liberal usage of the terms “the mass media” and “the media”, which is becoming more and more firmly established, this analysis of these terms is relevant and useful in further developing a purposeful discourse of communication and information science and its popularisation.

Keywords: mass media, media, main stream media, mass communication, *žiniasklaida*